

קדימה בברכות

הרב משה קורקוס, סרן – רב חטיבת האש 282

- א. הקדמה
- ב. שיטות הראשונים בסוגיא במסכת ברכות (מ, ב)
- ג. הקדמת שבעת המינים
- ד. הקדמת ברכה מבוררת
- ה. מדוע ברכת מזונות קודמת לברכת העץ?
- ו. חשיבות ברכת מזונות
- ז. סיכום

א. הקדמה

הלכה פשוטה היא שברכת בורא מני מזונות קודמת לברכת בורא פרי הגפן ובורא פרי העץ²³. במאמר זה נברר האם יש להקדים גם ברכת בורא מיני מזונות על אורז לברכת בורא פרי הגפן ובורא פרי העץ על שבעת המינים.

ב. שיטות הראשונים בסוגיא במסכת ברכות (מ, ב)

במסכת ברכות²⁴ שנינו:

”היו לפניו מינין הרבה, רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך; וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה.”

ובגמ'²⁵ מבואר:

”אמר עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות, דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף, ורבנן סברי: מין חביב עדיף. אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה.”

23 שו"ע או"ח ריא, ד.

24 מ, ב.

25 מא, א.

ובביאור דברי הגמ' "דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה" יש שלוש שיטות עיקריות בראשונים:

התוס' ²⁶ כתבו:

"כיון שאין האחד פוטר את חבירו אפי' ר' יהודה מודה דאין עדיפות בשבעת המינים אלא מברך על איזה שירצה תחלה החביב לו ואחר כך יברך על השני וכן יש לפרש דרבי יהודה מודה לחכמים הואיל ולא פי' הגמ' מוטב שנאמר שיחיד מודה לרבים ולא רבים מודים ליחיד".

כלומר לדעת התוס' מברך על החביב קודם.

הרא"ש ²⁷ כתב:

"ולוי נראה מדלא קאמר מברך על זה וחוזר ומברך על זה וחביב עדיף אלמא אפילו אחד מהן חביב יכול לברך על השני כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשון אין עדיפות בחביב משום דלא שייכי זה לזה כלל ומה שתלו לרבי יהודה עדיפות במין שבעה ולרבנן בחביב היינו דוקא כששניהם נפטרין בברכה אחת".

כלומר לדעת הראש אין הבדל בין חביב ללא כיוון שהן ברכות שונות, ויכול להקדים איזו ברכה שירצה.

שיטה נוספת היא דעת בעל הלכות גדולות שבאין ברכותיהם שוות יקדים לברך על העץ לפני האדמה כיון שברכת העץ מבוררת יותר וכתב הרא"ש שם וז"ל:

"ולדידיה הא דקאמר אבל אין ברכותיהם שוין ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה לא בא להשמיענו דין הקדמה כלל אלא שאין האחד פוטר את חבירו".

כלומר, לעולם ברכת העץ קודמת לאדמה.

ג. הקדמת שבעת המינים

והנה נאמר עוד בגמ' ²⁸: "אמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה שנאמר: 'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש'". וכתב הרא"ש ²⁹:

"ואם תאמר היכי קאמרי רבנן דחביב עדיף האמרינן לקמן המוקדם בפסוק מוקדם לברכה וכ"ש שיש להקדים האמור בפסוק למין שאינו נזכר כלל בשבח

26 ד"ה אבל בשאין.

27 פרק ו סימן כה.

28 שם.

29 שם.

הארץ ותירץ ה"ר שמעיה ז"ל דההיא דלקמן דכל המוקדם וכו' היינו כשאינן חביב ליה זה יותר מזה אז יקדים אותו שכתוב תחלה, אבל אם המאוחר חביב יקדים. וקשה מהא דאמרינן בשמעתין דרב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא אייתי קמייהו תמרי ורמוני קדים רב המנונא בריך אתמרי ברישא אמר ליהלא סבר לה מר כל המוקדם בפסוק כו' ומאי קא קשיא ליה דילמא תמרי חביבי ליה, ע"כ צריך לומר דכל המוקדם דלקמן אתיא כר"י וכל הנך אמוראי דסברי לקמן כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה כר' יהודה סבירא להו וכן פסק בעל ה"ג כר' יהודה".

ולענין הלכה סתם מרן השו"ע³⁰ כדעת רוב הראשונים שפסקו כרבי יהודה שאם ברכותיהם שוות מין שבעה קודם, ומ"מ אם אין ביניהם מז' המינים יברך על החביב כדמוכח מהמעשה בתלמידי בר קפרא שנביא בהמשך.

ד. הקדמת ברכה מבוררת

והנה בדין קדימה בברכות יש סוגיא נוספת³¹:

"הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא, הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות, נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך, קפץ וברך על הפרגיות, לגלג עליו חבירו. כעס בר קפרא, אמר: לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס; אם חבירך דומה כמי שלא טעם בשר מעולם - אתה על מה לגלגת עליו? חזר ואמר: לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס. ואמר: אם חכמה אין כאן, זקנה אין כאן? תנא: ושניהם לא הוציאו שנתן. מאי לאו בהא קא מיפלגי; דמברך סבר: שלקות ופרגיות שהכל נהיה בדברו, הלכך חביב עדיף; ומלגלג סבר: שלקות - בורא פרי האדמה, פרגיות - שהכל נהיה בדברו, הלכך פירא עדיף! - לא, דכולי עלמא שלקות ופרגיות שהכל נהיה בדברו, והכא בהאי סברא קא מיפלגי; מר סבר: חביב עדיף, ומר סבר: כרוב עדיף, דזיין".

ופירש רש"י:

"דורמסקין - אף הן שלקות מעשב וכו'. **שלא טעם בשר** - ונעשה הבשר חביב עליו. **פרגיות** - בשר עוף. **זקנה אין כאן** - הלא זקן אני, והיה לו לשאלני על איזה מהן יברך לפטור את שאר המינים, ודברים הללו אינן באין ללפת את הפת אלא שלא מחמת הסעודה הן באין, ואמרינן לקמן דטעונין ברכה

30 ריא, א.

31 ברכות לט, א.

לפניהם ואין הפת פוטרותן. **דמברך סבר שלקות** - דכרוב ודורמסקין שהכל ברכתן כפרגיות, דעל דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר, ביצים ודגים תנא במתניתין שהכל, וכיון דברכותיהם שוות - חביב עדיף. **ומלגלג סבר שלקות בורא פרי האדמה** - שהיא ברכה חשובה לעצמה לדברים חשובים, והיה לו להקדימו. כרוב עדיף דזיין - דתניא לקמן כרוב למזון¹.

ומדברי הגמ' האלו מבואר שברכת אדמה קודמת לברכת שהכל אפילו אם המין שברכתו שהכל חביב עליו יותר ואע"פ שאין ברכתיהם שוות, והיינו טעמא משום שברכת אדמה יותר מבוררת מברכת שהכל שהיא ברכה כללית, כ"כ התוס' שם להלכה ע"פ המעשה: "ובורא פרי האדמה עדיפא משהכל נהיה בדברו דמבוררת טפי וחשובה לעצמה מקרית ויברך על אותו המין ששייך בו פרי האדמה אף על פי שאותו המין שיש לברך עליו שהכל חביב עליו".

וכן כתבו תר"י, הרשב"א ועוד ראשונים שיש להקדים הברכה המבוררת יותר תחילה כדמוכח מהעמשה בגמרא וכן פסק מרן השו"ע² שברכת אדמה קודמת לשהכל.

לעיל ראינו שבגמרא בדף מא, ב מבואר שאם אין ברכתיהם שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה ואינו צריך להקדים את ברכת העץ לברכת האדמה, ואילו לפי המעשה של בר קפרא יש להקדים את העץ לאדמה כיון שהיא ברכה יותר מבוררת (וכדעת בה"ג המובאת לעיל). ואכן הרא"ש עמד על נקודה זו וז"ל:

"ותימה דמסתמא בורא פרי העץ חשיב מבורא פרי האדמה משום דמבוררת טפי, דבורא פרי האדמה כולל כל הגדל באדמה, אבל ב"פ העץ מברך דוקא על מה שגדל באילן, ומהאי טעמא אמרינן לעיל (לט, א) בעובדא דבר קפרא דברכת בפד"א חשיבא מברכת שהכל לפי שהיא מבוררת יותר".

ומתוך הרא"ש:

"יש לומר דלא חשיב כל כך ברכת פרי העץ כנגד ברכת פרי האדמה כמו שחשובה ברכת פרי האדמה על שהכל לפי שהכל אינה מבוררת כלל לפי שכוללת כל דבר".

כלומר, הרא"ש מגדיר את ברכת שהכל נהיה בדברו כברכה שאינה מבוררת כלל ולפיכך כל ברכה אחרת מוגדרת כמבוררת יותר ביחס לשהכל, ולעולם ברכת העץ אין לה חשיבות יתר על ברכת בורא פרי האדמה. ולסיכום, דין קדימה בשבעת המינים הוא רק אם ברכתיהם

1 ד"ה חביב.

2 ריא, ג.

שוות, אבל אם אין ברכותיהם שוות אין דין קדימה לשבעת המינים אלא רק לברכה המבוררת כגון אדמה ביחס לברכת שהכל.

ה. מדוע ברכת מזונות קודמת לברכת העץ?

מתוך כך יש לדון לגבי קדימת ברכת מזונות לשבעת המינים, האם זה דומה לברכת אדמה שקודמת לשהכל כיון שהיא ברכה מבוררת ואף כאן ברכת מזונות היא יותר מבוררת מברכת העץ וא"כ קודמת לה. או שדווקא ביחס לברכת שהכל אנו אומרים שברכת אדמה קודמת, משום שברכת שהכל אינה מבוררת כלל לפי שכוללת הכל, וכלשון הרא"ש, אבל ברכת מזונות אף שמבוררת יותר מברכת העץ או אדמה, מ"מ הרי גם ברכת האדמה או העץ מבוררות קצת ולכן ייתכן שאין לברכת מזונות חשיבות של ברכה מבוררת שתקדים לברכת העץ.

והנה בראשונים³ מצאנו שברכת מזונות קודמת לברכת העץ ויש לחקור מה הטעם לכך. האם משום שסוברים שברכת מזונות מבוררת יותר ולכן צריך להקדימה וכמו הצד ראשון שכתבנו לעיל, או שבאמת ברכת מזונות לא נחשבת מבוררת יותר ביחס להעץ, אלא סיבת הקדמתה להעץ הוא משום שברכת מזונות היא על מיני מאכל המזינים ומשביעים שהם עיקר סעודתו של האדם ומשום כך יש להקדימה. וכמו שמבואר בגמ' שיש מעלה להקדים דבר המזין, במעשה דבר קפרא שהתלמיד שבירך על הכרוב תחילה סבר דכרוב עדיף דזיין. וכן משמע קצת מלשון תלמידי רבינו יונה שכתבו שיש להקדים ברכת בורא מיני מזונות לברכת ענבים ותאנים כיון "שהיא ברכה מעניין מזון". וכן נראה שהבין הביאור הלכה⁴ שכתב שתלמידי רבינו יונה מוקי להא דחטיין קודמין דווקא כשעשה מהן מעשי קדרה דחשוב ביותר, עיי"ש. יוצא שהמעלה של ברכת מזונות על שאר הברכות היא משום שנתקנה על אוכלים מזינים וחשובים ולא משום שהיא מבוררת.

בסימן תד.

אך אפשר לומר דרך שלישית שסיבת הקדימה של מזונות לעץ היא משום שהם קודמים בפסוק של ארץ חטה ושעורה.

נפקא מינה בין הטעמים:

א. האם ברכת מזונות קודמת לזין. שלפי הטעם שהיא ברכה מבוררת יותר א"כ אדרבה ברכת הגפן מבוררת יותר, אבל לפי הטעם דחשיבא משום שנתקנה על

3 הרא"ש בברכות פרק ו סימן כה ושיבולי הלקט סימן קס בשם הר"ש בר חופני.

4 ריא, ד ד"ה קודם.

- דברים הסועדים ומזינים א"כ קודמת אף ליינ⁵. וכן לפי הטעם השלישי שקודמת בפסוק הרי חיטה קודמת גם לגפן בפסוק, ולכן יש להקדימה בברכה.
- ב. אם מעשה קדרה של שעורין קודם לזית. שלפי הטעם שברכת מזונות מבוררת, וכן לטעם שחשובה משום שסועדת א"כ של שעורים קודם. אבל לפי הטעם שקודם בפסוק, כאן אינו קודם, כי הרי זית קודם לשעורים (זית ראשון לארץ האחרון ושעורה שני לארץ הראשון). וכן יש להסתפק לפי זה בכל שאר מיני דגן (שאינם חיטה) אם קודמים לשאר שבעת המינים, שהרי לא הוזכרו בפסוק כלל.
- ג. אם ברכת מזונות על אורז קודמת ליינ או לשבעת המינים או אף לשאר פירות. שלפי הטעם שהיא ברכה מבוררת א"כ יש להקדימה עכ"פ לפירות אפילו של שבעת המינים (אבל לא ליינ כיוון שהוא וודאי יותר מבורר). ולפי הטעם שמזונות חשוב משום דסעדי ליבא א"כ אפשר שאף ליינ יש להקדימו משום שסועד, שהרי מטעם זה מברכינן עליה במ"מ (אך יש לדחות שרק ה' מיני דגן חשובים שהרי מברכים עליהם המוציא). אבל לפי הטעם שמזונות קודם משום שקודם בפסוק א"כ ברור שאורז אינו בכלל זה ואינו עדיף אפילו משאר פירות.
- והנה רבינו פרץ בהגהת סמ"ק⁶ כתב שברכת מזונות הינה ברכה מבוררת, וזה כמו הטעם הראשון שכתבנו. אך באמת אין להביא ראיה כלל מדבריו שברכת מזונות היא ברכה מבוררת, משום שרבינו פרץ סובר שגם לברכת העץ יש דין קדימה לברכת אדמה, משום שברכת העץ מבוררת יותר (כמבואר בדבריו שם באות כ וכדעת בה"ג שהבאנו לעיל), ואם כן, כ"ש שברכת מזונות נחשבת מבוררת יותר. וכל השאלה ששאלנו היא לדעת הרא"ש (שפסק מרן השו"ע כמותו), הסובר שברכת העץ לא קודמת לאדמה אע"פ שהיא יותר מבוררת, ומשום כך הוצרך לחלק הרא"ש בין זה לברכת אדמה שקודמת לברכת שהכל לפי שברכת שהכל אינה מבוררת כלל, משא"כ עץ ביחס לאדמה. ומתוך כך הסתפקנו שאולי רק ביחס לשהכל יש דין קדימה לשאר ברכות המבוררות, אבל ברכת מזונות ועץ ששתיהן מבוררות, רק שאחת מהן מבוררת יותר מחברתה ייתכן שאין לאחת עדיפות על חברתה.
- ובאמת, כן מבואר בט"ז⁷ שברכת מזונות אינה מבוררת יותר מברכת העץ, ולכן ס"ל שברכת העץ על הזית קודמת לברכת מזונות על שעורה כיון שקודם לו בפסוק (שזה ראשון לארץ

5 ואע"פ שגם יין סועד מ"מ לא קבעי אינשי סעודתא עליה כדאמרינן בגמ' ברכות לה, ב.

6 סימן קנא, כא.

7 ריא, ס"ק ד.

האחרון וזה שני לארץ הראשון), וכ"ה במג"א⁸. וכן משמע לכאורה מדברי הראב"ה⁹ שכתב:

"וצריך לפרש שהראשונות הסמוכות לארץ כגון חיטה וזיתים שקולים הם ואיזה שירצה מקדים, וכן השניות שקולים כגון דבש ושעורים, דלהכי לא ערבינהו קרא לכותבן על הסדר והפסיקן בארץ".

כוונתו- מדוע התורה לא כתבה ארץ חיטה וזית שעורה ותמר, ולשם מה הכניסה התורה "ארץ" נוספת? לכאורה היה פשוט יותר אם היתה התורה כותבת את כולם לפי הסדר. ולכן מבאר הראב"ה שהחיטה והזית, וכן השעורה והתמר שקולין, ואין לאחד קדימה על חברו. ומדבריו מבואר שהחיטה אע"פ שברכתה מזונו - אינה קודמת לברכת העץ על הזית דאין קדימה למזונות על עץ מחמת שמבוררת יותר, אלא יכול להקדים את הזית לחיטה. אך עדיין יש לדחות ולומר שהראב"ה דיבר בכוסס חיטה שברכתה בורא פרי האדמה, ובזה כתב שאינו קודם לזית אבל במעשה קדירה של חיטה שברכתו מזונו לעולם קודם לברכת העץ. ומ"מ מדברי הפוסקים שהזכרנו לעיל יש ללמוד שהטעם שמזונו קודמת לברכת העץ הוא משום שקודם בפסוק וכמו הטעם השלישי שכתבנו.

ולפי זה יוצא שברכת מזונו על שעורים וכ"ש על אורז אינה קודמת לזית כיוון שאינם קודמים לו בפסוק.

אולם מרן השו"ע בסעיף ד כתב:

"כל הקודם בפסוק ארץ חיטה ושעורה קודם לברכה וכו' הלכך תמרים קודמים לענבים שזה שני לארץ בתרא וזה ג' לארץ קמא".

וממה שלא כתב מרן חידוש יותר גדול דזית קודם לשעורה, משמע דס"ל דמעשה קדרה של שעורה קודם לזית אף שזית קודם לו בפסוק, וכן דייק המג"א שם. וכן יש להוכיח ממה שפסק שאם אין ברכתיהן שוות אין דין קדימה לשבעת המינים¹⁰, וא"כ ודאי שזית אינו קודם לשעורה אף שקודם לו בפסוק, ומזה מוכח דלא ס"ל למרן כהנך פוסקים דלעיל שטעם קדימת ברכת מזונו היא מחמת שקודמת בפסוק בלבד.

8 ס"ק ח וס"ק יג בדעת הרמ"א.

9 ח"א סימן קטז.

10 וע"ע בביאור הלכה בסוף הסימן.

1. חשיבות ברכת מזונות

אך עדין יש לברר איזה משני הטעמים הנותרים עיקר. והנה הלבוש בהגהותיו דחה סברת השואל שם שזית קודם למעשי קדרה של שעורה (והיא סברת הט"ז והמג"א הנ"ל) וכתב שמזונות אפילו על אורז קודם לשבעת המינים ואפילו ליינ. והיה טעמו:

"משום דעדיפא היא מברכת בורא פרי הגפן משום דמינה זיין ומשביע ועליו יחיה האדם, והוא עדיף וחשיב לאדם מיין דלא זיין ולא משביע ואין בה כל כך הודאה אל ההשגחה הגדולה יתברך על ברואיו".

ומשמע שסובר שהטעם להקדמת ברכת מזונות משום שהיא נתקנה על דברים המזינים וסועדים שחשובים הרבה. אלא שמדבריו שם נראה שגם הוא סובר שברכת מזונות היא ברכה המבוררת, אלא שבא להסביר מה מבורר בה יותר מברכת העץ. ולכן כתב שהיא נתקנה על מין מיוחד וכו', ומשום כך חשובה מבוררת אף יותר מגפן, והוא למעשה חיבור של שני הטעמים יחד. וכן נראה מלשון הנימוקי יוסף¹¹ שכתב שמזונות קודם משום שהוא חשוב שגורם ברכה לעצמו וסועד (שני טעמים, מבוררת וסעיד), ולכן כתב שאפילו מזונות על אורז יש להקדימו ואפילו לברכת בורא פרי הגפן.

אולם מרן כתב בסעיף ו:

"היה לפניו מעשי קדרה מקמח כוסמין... וגפן... כיון דמברך על המעשי קדרה במ"מ ברכתו קודמת, אע"ג דהנך ממין שבעה ואיהו לא ממין שבעה, מ"מ כיון דחשיבי דעבדי מינייהו פת ומברך עליהו המוציא וברכת המזון, קודמת אע"ג דלא עבדינהו פת".

ומקורו מדברי הגהות מרדכי¹² בשם מהר"ם, עיי"ש. ומשמע שחשיבות ברכת מזונות היא משום שברכתה על דברים שעושים ממנה פת שברכתה המוציא וברכהמ"ז, ולפי זה אורז, שאין מברכים על הפת שלו המוציא וברכת המזון, אינו קודם אע"פ שסועד. וכן דייק הפרי מגדים¹³ מדבריו, עיי"ש. אבל מ"מ משמע ששאר חמשת מיני דגן, כולם חשובים כחיטה ושעורה וקודמים ליינ.

אבל יש להעיר מדברי המאמר מרדכי¹⁴ שהגם שכתב שברכת מזונות אפילו על שעורים קודמת לזית משום היותה מבוררת, מ"מ כתב שאינה מבוררת יותר מברכת הגפן, אלא שמתעם אחר יש להקדימה לגפן משום היותה קודמת בפסוק, עיי"ש.

11 בברכות שם.

12 הלכות ברכות פרק ח, אות ש.

13 אשל אברהם ס"ק יג.

14 שם, אות ח.

והנה מבואר בדבריו שאין די בטעם שברכת מזונות מבוררת להקדימה לברכת הגפן, ומשמע שהוא מבין שברכת מזונות היא ברכה המבוררת מעצם היותה פרטית יותר מברכת העץ ולא מחמת חשיבות המין שעליה נתקנה שהוא סועד (כהלבוש), או שעושים ממנו פת (כמרן בשם מהר"ם), שא"כ די בזה כדי להחשיבה יותר מהגפן. אלא ודאי שחשיבות ברכת מזונות היא בכך שהיא ברכה מבוררת עכ"פ ביחס לעץ, ומכיון שאין בזה טעם מספיק כדי שתהיה קודמת לגפן, כי אדרבה ברכת הגפן היא יותר פרטית ומבוררת, לכן הוצרך לטעם נוסף שהוא קודם לו בפסוק.

ולפי"ז יוצא שרק ברכת מזונות על חיטה ושעורה קודמת ליין אבל ברכת מזונות על כוסמין, שיבולת שועל ושיפון וכ"ש על אורז אינה קודמת ליין, כיון שלא קדמו לגפן בפסוק. אולם הרמ"א בסעיף ד כתב שכל ה' מיני דגן קודמין ליין, ושוב ראיתי לפרי מגדים¹⁵ שהעיר בזה. והנה דברי המאמר מקורם בדברי הטור שכתב: "ומיהו מעשי קדרה דחיתין ושעורין קודמין ליין לפי שברכת במ"מ שהיא גם כן חשובה שמבוררת וגם קודמים לו בפסוק". ומשמע שצריך לשני הטעמים כדי להקדים ליין ואין די בהיותה מבוררת. וכ"ה הלשון גם בסמ"ק וכ"כ האגודה¹⁶ בשמו. ולפי האמור, יש להוכיח מכל הראשונים הנ"ל שברכת הגפן קודמת לברכת מזונות על כוסמין, שיבולת שועל ושיפון.

אלא שמדברי המג"א¹⁷ נראה שכוסמין, שיבולת שועל ושיפון הם גם בכלל חיטה ושעורה הכתובים בפסוק, וכמ"ש הטור בסימן רח עיי"ש, וכ"כ הגר"א¹⁸. ולפי"ז יש לדחות את הראיה מדברי הראשונים הנ"ל, כיון שגם שאר מיני דגן הם בכלל חיטה ושעורה הכתובים בפסוק וממילא קודמים לגפן. ובאמת שגם מדברי הרמב"ם יש להוכיח שכל חמשת מיני דגן קודמים לגפן ממה שכתב¹⁹: "שתה יין ואכל תמרים ואכל מעשי קדרה של חמשת מיני דגן מברך באחרונה... על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ...". ומוכח שכל ה' מיני דגן קודמים ליין. וכדברי הרמב"ם הללו כתבו עוד ראשונים²⁰.

15 אשל אברהם ס"ק ז

16 ברכות פרק ו.

17 ס"ק יב וס"ק יג.

18 ס"ק טז

19 הלכות ברכות ח, טו.

20 עיין תוס' בשם רבינו חננאל (ברכות מד, א ד"ה על העץ) וכן כתב האור זרוע (ח"א סימן קפא) והטור (סימן רח) בשם בה"ג. אלא שכולם כתבו בסתמא 'מיני מזונות' אבל ודאי משמע שכל ה' מיני דגן בכלל זה.

30 עיין סימן רח, ז.

ז. סיכום

מן האמור יוצא שברכת מזונות של כל ה' מיני דגן יש להקדימה לברכת הגפן וכ"ש לברכת העץ אפילו של זית. או מחמת חשיבותה שהיא ברכה מבוררת שנתקנה על מין דגן שהוא חשוב (שסועד או שעושים ממנו פת) יותר משאר דברים, או מחמת שמלבד היותה ברכה מבוררת ופרטית יותר מברכת העץ הרי היא גם קודמת בפסוק (ואף כוסמין, שבולת שועל ושיפון בכלל חיטה ושעורה שבפסוק), ולכן קודמת אף ליין למרות שברכת היין יותר פרטית ממנה לפי דרך זו.

אולם ברכת הגפן קודמת למזונות על אורז משום שאורז אינו קודם ליין בפסוק, וכן אין לו חשיבות שעושים ממנו פת, וגם שאינו חשוב ממש כה' מיני דגן²¹.

ומ"מ לגבי מזונות על אורז ושבעת המינים, לפי מה שנתבאר לעיל יוצא שזה תלוי בטעם שברכת מזונות קודמת לשאר ברכות, שלפי הטעם של הלבוש שחשיבות ברכת מזונות היא משום שנתקנה על מין הסועד, אם כן אף אורז בכלל מין הסועד, וכן מבואר בדבריו להדיא שהבאנו לעיל. וכן לפי הטעם של הטור שחשיבות ברכת מזונות היא משום היותה ברכה פרטית ומבוררת יותר מברכת העץ, א"כ נראה שהוא הדין לאורז שקודם לז' המינים. ואף שהפרי מגדים דייק מלשון מרן בסעיף ו' שדווקא מיני דגן שעושים ממנו פת שמברכים עליה ברכת המזון קודמים לז' המינים אבל אורז אינו קודם לז' המינים, מ"מ, הרי לדעת מרן השו"ע גם ז' המינים לא קודמים לאורז שהרי כאשר אין ברכותיהן שוות יכול לברך על איזה מהם שירצה כמ"ש מרן בסעיף א'²². וכיון שלדעת הרבה ראשונים נראה שיש להקדים את ברכת האורז לשבעת המינים, לכן כך עדיף לעשות כדי לצאת לשיטתם, וכן פסקו הרב משה לוי זצ"ל בספרו ברכת ה'²³ ובהלכה ברורה²⁴.

ולכן למסקנה:

א. ברכת מזונות על חמשת מיני דגן קודמת לברכת בורא פרי הגפן וכ"ש לשאר שבעת המינים.

ב. ברכת מזונות על אורז קודמת לברכת העץ על שבעת המינים אבל אינה קודמת לברכת בורא פרי הגפן.

21

22 וע"ע בבאור הלכה שם.

23 חלק ג עמוד רכד.

24 עמוד תקמו.